

XORIJIY TILDA NUTQ FAOLIYATINI SAMARALI O'RGATISH USULLARI

Yalgasheva Shoxsanam Faxridinovna

Samarqand davlat chet tillar instituti

Sharq tillari fakulteti yaqin sharq tillari kafedrası o'qituvchisi

Shodiyeva Madina Nuralievna

Samarqand davlat chet tillar instituti Sharq tillari fakulteti

"Lingvistika" (xitoy tili) yo'nalishining 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: maqolada hozirgi globallashuv davrda xorijiy tillarni mukammal o'rganish va muloqotga kirisha olish uchun qanday usullardan foydalanish haqida so'z yuritilishi bilan bir qatorda bugungi kunda xorijiy tilni o'rganuvchi yoshlar orasida qaysi usullarni qo'llab ma'lum bir tilni o'rgatishda yuqori natijaga erishish osonroq bo'lishi haqida so'z yuritiladi. Albatta, bu fikrlar butun ommaga mos kelmsaligi mumkin, lekin ko'p hollarda chet tili o'qituvchi xodimlar uchun yordam beradi deb ayta olamiz.

Kalit so'zlar: individuallashtirish, pedagogik tamoyil, o'quv jarayonini rejalashtirish, samarali o'qitish usullari, ongli diqqat

Chet tilida nutqiy faoliyatni o'rgatish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u nafaqat psixologik-pedagogik jihatlarni tushunishni, balki lingvistik xususiyatlarni, metodlarni va zamonaviy o'qitish texnologiyalarini hisobga olishni ham talab qiladi. Hozirgi zamonda xorijiy tillarni bilish tobora muhim ahamiyat kasb etib, ta'lim va xalqaro muloqotda yangi imkoniyatlar eshiklarini ochmoqda. Ushbu kurs ishida chet tilida nutq faoliyatini o'rgatishda qo'llaniladigan asosiy tamoyillar, usullar va texnologiyalar muhokama qilinadi. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi Qonuni va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" da – ta'lim tizimida kadrlar salohiyatini tubdan yaxshilash, tarbiyachi, o'qituvchi, muallim va ilmiy xodimning kasbiy nufuzini oshirish vazifalari belgilab berilgan. Bu vazifalarni to'laonli hal etishda o'qituvchi-pedagogning intellektual salohiyati va kasbiy mahorati muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi globallashuv va integratsiya davri ta'lim muhiti oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda, ular orasida nutq faoliyatini chet tilida o'rgatish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu muammoning dolzarbligi bir qator omillarga bog'liqdir, xususan, xalqaro savdo, madaniy almashinuv va migratsiyaning o'sishi odamlardan turli tillarda samarali muloqot qila olishlarini talab qiladi.

Chet tilida nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirish sharoitida o'rganishni individuallashtirish muhim pedagogik tamoyil bo'lib, u har bir o'quvchining individual

ehtiyojlari va xususiyatlarini hisobga oladi. Ushbu tamoyil doirasida o'qituvchi o'qitish usullari, yondashuvlari va materiallarini har bir o'quvchining til bilish darajasiga, shaxsiy xohishlariga va xususiyatlariga mos keladigan tarzda moslashtirishga intiladi. Shokarimovanning fikriga ko'ra "Ta'limni individuallashtirish o'quvchilarning individual darajasiga qarab vazifalar va materiallarni farqlashni, ularning o'quv ehtiyojlariga mos ravishda turli xil o'qitish usullarini qo'llashni, shuningdek, o'quv jarayonini rejalashtirish va tashkil etishda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishni o'z ichiga oladi"

O'rganishni individuallashtirish har bir o'quvchining materialni o'zlashtirish tezligi, o'rganish uslubi, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda tilni eng samarali o'zlashtirishi uchun sharoit yaratishga imkon beradi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning motivatsiyasi va o'quv jarayoniga jalb qilinishiga yordam beradi, shuningdek, til ko'nikmalari va bilimlarini yaxshiroq egallashni ta'minlaydi. O'rganishni individuallashtirish chet tilida nutqni muvaffaqiyatli o'rgatishda muhim rol o'ynaydi, chunki u har bir talabaning individual xususiyatlarini hisobga olishga va uning ushbu sohada optimal rivojlanishi uchun sharoit yaratishga imkon beradi.

Chet tilida nutqni o'rgatish sharoitida motivatsiya ta'lim jarayonining samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan muhim omil hisoblanadi. Til o'rganish bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, motivatsiya har xil bo'lishi va shaxsiy manfaatlar, ehtiyojlar, maqsadlar va umidlar kabi turli omillar ta'sirida bo'lishi mumkin. Motivatsiyaning samarali usullariga qiziqarli va tegishli o'quv materialini yaratish, o'quvchilarning faol ishtiroki va mustaqil ishlashini rag'batlantirish uchun turli xil o'qitish usullari va strategiyalaridan foydalanish, fikr-mulohazalarni bildirish va erishgan yutuqlari uchun mukofotlar berish kiradi. Shuni ta'kidlash kerakki, motivatsiya dinamik jarayon bo'lib, turli holatlar va ta'lim sharoitlariga qarab o'zgarishi mumkin. Shuning uchun talabalarning doimiy qiziqishi va motivatsiyasini ta'minlash uchun o'qitish usullari va strategiyalarini ularning ehtiyojlari va qiziqishlariga qarab doimiy ravishda moslashtirish va o'zgartirish kerak.

Ongli diqqat - bu psixologik jarayon bo'lib, unda o'quvchi o'z diqqatini tilning ma'lum tomonlariga qaratadi, ularning tuzilishi, vazifasi va ma'nosiga e'tibor beradi. Chet tilida gapirishni o'rganish sharoitida til va muloqot ko'nikmalarini egallash jarayonida ongli diqqat asosiy o'rin tutadi. Saidaliyevning fikriga ko'ra "Ongli diqqat ona tilida so'zlashuvchilar nutqini faol tinglash va tahlil qilishni, til tuzilmalari va qoidalarini ongli ravishda o'rganishni, olingan bilimlarni amaliy muloqot sharoitida tizimli ravishda qo'llashni o'z ichiga oladi. Bu jarayon o'quvchiga tilning xususiyatlarini tan olish va tushunishga yordam beradi, shuningdek, o'quv jarayonida o'z-o'zini nazorat qilish va o'zini o'zi boshqarish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi" .

Pedagogik amaliyot shuni ko'rsatadiki, ongli diqqatni turli xil o'qitish usullari

va strategiyalari, masalan, materialni muntazam takrorlash va mustahkamlash, analitik fikrlashni rag'batlantiradigan matnli topshiriqlar va mashqlardan foydalanish, shuningdek, fikr-mulohazalarni ta'minlash va xatolarni tuzatish orqali rivojlantirish mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, ongli diqqatni rivojlantirish o'qituvchidan ham, o'quvchidan ham vaqt, sabr va kuch talab qiladi. Biroq, bu ko'nikmaning rivojlanishi chet tilida nutq ko'nikmalarini muvaffaqiyatli rivojlantirish va o'rganishda yuqori natijalarga erishishning muhim shartidir.

Materialni bosqichma-bosqich murakkablashtirish chet tilida nutqni o'rgatishda muhim uslubiy tamoyil bo'lib, o'quvchilarning tayyorgarlik darajasiga

mos ravishda o'quv topshiriqlari va materiallarining murakkabligini tizimli ravishda oshirishga qaratilgan. Bu tamoyil sodda va oson o'rganiladigan til tuzilmalari va mavzularidan tilning murakkab tomonlariga bosqichma-bosqich o'tishni o'z ichiga oladi. Materialni bosqichma-bosqich murakkablashtirish talabalarning lingvistik so'z boyligini bosqichma-bosqich kengaytirishga va ularning til ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu uslubiy yondashuv o'qituvchiga o'quvchilarning individual xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda, ularning til malakasi darajasiga mos keladigan va ularning keyingi rivojlanishiga hissa qo'shadigan o'quv vazifalari va o'quv materiallarini yaratishga imkon beradi.

Kommunikativ faoliyatni rag'batlantirish chet tilida nutqni o'rgatishning muhim jihati bo'lib, talabalarni faollashtirish va chet tilida muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu uslubiy tamoyil o'quvchilarning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishi uchun shart-sharoitlarni yaratish, shuningdek, turli xil til vaziyatlarida ularning kommunikativ faolligini rag'batlantirishni o'z ichiga oladi. Jalolovning fikriga ko'ra "Kommunikativ faoliyatni rag'batlantirish turli xil usullar va strategiyalar orqali amalga oshirilishi mumkin, masalan, munozaralar va guruh muhokamalarini tashkil etish, rolli o'yinlar va simulyatsiyalar o'tkazish, muloqot vaziyatlari va dialoglarni yaratish, shuningdek, haqiqiy materiallar va real til vaziyatlaridan foydalanish"

Idioma va iboralarni o'rganish chet tilida gapirishni o'rganishning muhim tarkibiy qismidir, chunki ular tabiiy va madaniy jihatdan moslashgan muloqotni rivojlantirishda asosiy rol o'ynaydi. Nafaqat o'z ona tilimizda, balki xorijiy tilda ham idiomalardan, ya'ni turli xil iboralardan foydalanish nutqimizni yanada jozibador qilishga xizmat qilganligi bois, o'rganayotgan xorijiy tilimizdagi ma'lum bir iboralarning aniq ma'nosini bilsakgina ularni to'g'ri qo'llay olishimiz mumkinligini ta'kidlab o'tishimiz joiz, albatta.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- Jalolov J. Chet til o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi nashriyot- matbaa ijodiy uyi. 2012. – 432 b.
- Saidaliyev S. Chet til o‘qitish metodikasidan ocherklar. – Namangan, 2004. – 238 b.
- Shokarimova K. A. Pedagogik qobiliyat va pedagogik mahoratning talim-tarbiya berishdagi ahamiyati. Science and Education, 1 2020. – 298 p.
- Shodiyeva M, Yalgasheva Sh. Xitoy va o‘zbek tillarida dehqonchilik sohasiga oid idiomalar qiyosiy tahlili. Samarqand 2024.
- Yalgasheva Sh. Xitoy mifalogiyasining o‘ziga xos xususiyatlari. Samarqand 2023.